

ויצא ביום השני והנה שני אנשים עבדים נצמץ ואמר לרשע למה תכה רעך?

"כך היא גאולתם של ישראל..."

שיעורים בנושא מהלכי הגאולה והתנאים להופעתה הנלמדים החומש שמות.

קריאת שם "רשע" לחבירו

לכללי ישראל יש שם מיוחד, המתחדש כפרשה שלנו, השייך לעצמיותו, ובכלל זה נמצאים פרטים: שמות בני ישראל האמיתיים של כל אחד מישראל, ומה נמשך באיהם שם יש לקרוא אדם השייך ל"חלק ד' עמו"¹. בגמרא קידושין יש בירורים הלכתיים לגבי מי שמכנה את חבירו בכינוי שמות שונים: "הקורא לחבירו... רשע — יורד עמו לחייו"². הראשונים דנים במובן של הביטוי "יורד לחייו", ומפרשים שהכוונה שהוא מחניק את חבירו, על-ידי המעטת פרנסתו.³ הגדה זו של חז"ל מספקת: אי אפשר לקרוא לחבירו רשע בשום פנים ואופן. קריאת שם רשע לאדם מישראל היא מין זיוף וסילוף מציאות, סילוף שם מצונו. ר' דוד טביל מינסקר, אחד מגדולי תלמידיו הראשונים של רבי חיים מוולוז'ין, בעל ספר "נחלת דוד" על הש"ס, כתב ספר מחשבתי גדול בשם "בית דוד", בו הוא מבאר באריכות שכל פירוד כעם ישראל הוא פירוד בשם ד', פירוד בשכינה"ו, פירוד בתוך "ישיבתנו בית בני ישראל"⁴. לא תיתכן מציאות שאדם מישראל יקרא לחבירו רשע! אמנם בגמרא סנהדרין נאמר "המגביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הכהו, נקרא רשע"⁵, והיא מביאה ראיה מן הפסוק

"ויאמר לרשע: למה תכה רעך"⁶. אם-כן, לכאורה, קיימת מציאות של קריאת שם רשע לאדם מישראל. אלא שיש להבחין היטב בסגנון הגמרא: נכון שהוא נקרא רשע, אך אין זאת אומרת שמותר ליהודי לקרוא רשע. לכן במעשה עם משה רבינו, יש הוזהר אמינא של הכהה ופירוד בישראל, לכן המכה נקרא רשע. וכן נאמר בגמרא "עני מופך בחורה ובא אחר ונטלה הימנו... נקרא רשע"⁷.

מדובר באדם שהפקיר חררה ברשות-הרבים. עני שהבחין בה, הפך לקחתה, אך טרם שאחזה בידו, קפץ אדם אחר, השיג גבולו וחטפה מידו. קשה לקרוא גולן, אבל הוא נקרא רשע. אין זה אומר שמותר לאדם מישראל לקרוא רשע, אלא רק שאצל רבנו-של-עולם נקבעה מדרגתו כרשע⁸.

עו פנים 101

אמנם בגמרא תענית נאמר דבר נורא מזעזע: "כל אדם שיש לו עוות פנים, מותר לקרואו רשע... רב נחמן בר יצחק אמר: מותר לשנאוהו"⁹. רש"י מסביר: "ומשום דבר זה בלבד מותר לקרואו רשע. מותר לשנאוהו — אף על גב דכתבי זואהבת לרעך כמון"¹⁰. עו פנים יוצא מכלל כל הגדרים. בגלל מצב מיוחד זה של שחיתות, הוא יוצא מן ההגדרה הכללית של "זאהבת לרעך כמון" השייכת לכל אדם מישראל.

עיקרה של עוות פנים, היא מידת החציפות כלפי תלמידיו-החכמים וגדולי ישראל. במסכתות הקטנות¹¹, מסופר שישבו רבי אליעזר רבי יהושע ורבי עקיבא ועבר בפניהם ליל בגילוי ראש. הם הודיעו מהחוצפה הזאת. כמובן, קיימות מדרגות בהלכה לגבי דין גילוי ראש¹², אבל כאן, חומרת הדבר היתה מצד זה שהוא עבר בפניהם בצורה זו¹³. אמר רבי אליעזר: החצוף הזה מזוהר הוא! רבי יהושע אמר: כן נדה, אמר רבי עקיבא: גם זה וגם זה. חקרו ודרשו והתברר שרבי עקיבא צדק. יש מקום לומר שמדובר כאן על אותו האיש¹⁴, שעיקר חוצפתו היתה הפקרות לעומת חרדת כבוד התורה, כבוד תלמידיו-החכמים וגדולי ישראל¹⁵. התחצפות כלפי גדולי תורה היא זעזוע מרושע בשורשיות הנשמית של ישראל ואוריינתה. לכן מותר לקרואו רשע. עוות פנים היא ההיפך הגמור של מהותם של ישראל שנקראו עניים¹⁶, כמו שנאמר: "כי רוצה ד' בעמו, יפאר עניים בישועה"¹⁷. משה רבינו השקול כנגד כל ישראל¹⁸ הוא "ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"¹⁹, "יוסתר פניו"²⁰. ענוה ועדינות, אצילות וצניעות, שייכות לעומק המעמקים של תכונת הנפש הישראלית — מה שמקושר ליראת כבוד כלפי גדולי התורה בישראל. עוות פנים מגלה רשעות בעומק תכונתו ונפשו — בניגוד לנפשיות ישראל — על-כן אינו נכנס בכלל "זאהבת לרעך כמון" ומותר לקרואו רשע.

חמת הוציה פלוני

שייכות הרשעים לכלל

אבל באופן כללי אין שום היתר ואפשרות של פירוד וקריאת אדם מישראל בשם רשע. ומה שנאמר לגבי משה רבינו "ויאמר לרשע: למה תכה רעך"²¹ — לא נאמר שמה קרא לו בשם רשע, אלא שהתורה היא זאת שקבעה באופן אבסולוטי שהוא רשע בעצם מציאותו. התורה קוראת לו רשע, הגמרא קוראת לו רשע, בית-הדין קורא לו רשע — אבל אין זאת אומרת שאתה רשאי לקרואו כן. ומלבד זאת הרי משה רבינו היה במדרגת שופט ובית-דין.

נכון שבשם ישראל יש מדרגות שונות ושמות שונים, ו"אלה שמות בני ישראל"²² למדרגותיהם, יש צדיקים ויש רשעים; אבל כולם שייכים ליסודיות המקפת של כלל-ישראל. יש רשעים, אבל הם בתוך עם ישראל. "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך"²³. מצד שייכותו של כל אדם מישראל למציאות הכללית הזאת, אין אפשרות לנכותו בשם רשע.

95. "כאשר העובד ע"ד

כופר באחדותו ית"ש, ומשתף לו דבר אחר, ככה לעומת זה עון המחלוקת ופירוד הלבבות בין אנשי האומה הישראלית הוא עצם הכפירה כמרכן באחדותו ית"ש, כי שורש אחדותו ית"ש מחייב שיהיו כלליות העם הקדוש הישראלי מתאחדים יחד באהבה ואחווה ורעות, אגודים יחד צמודים כאיש אחד מבלי שום פירוד והתחלוקת, כי כן כאשר הבורא ית"ש הוא האחד הפשוט ההחלטי וכך ככה לעומת זה העם הקדוש הישראלי, בהיות נשמתם אצולה ממקור האחדות, כאשר כינוה החכמים האמיתיים חלק אלוה ממעל, מחויבים להתאחד יחד צמודים וקשורים וכו' יותר מהתאחדות הגוף האחד המחובר מאברים רבים וכך, כי אחדות העם הקדוש הישראלי מעיד על אחדותו ית"ש, ולזאת מכואר עון המחלוקת כי הוא ממש כע"ז, יען כי הפירוד ההווה מן המתחלוקת הוא היפוך האחדות וכלאו מעיד על עצמו שאין לו חלק באלהי ישראל" בית דוד, דרוש ו. נחלתנו אבינו וכו' 95

מניסק לירושלים

סניסק (ת"י) סניסק (ת"י) ארון הקודש, מקורו, מבית מדרשו של הרב הצדיק, הגאון המפורסם בדור — הרב דוד טביל זצ"ל מניסק — שהקדישו לקהילה, לפני כ-150 שנה (ת"י). הרב דוד טביל, תלמיד ר' חיים טוולוז'ין, מחבר ספרו "נחלת דוד" ו"בית דוד", היה אב"ד ומו"ץ בקהילת מניסק (רוסיה) הלבנה) ומפ"ש בשנת תרכ"א.

ארון הקודש הובא לירושלים לפני כ-100 שנה, כנראה ע"י הרב שאול חיים הלוי הדרוזני, חתן ר' דוד טביל, והקבר בושיבת ישיבת "מאה עשרים" בירושלים. לאחר מכן הוקבר הארון לכוהנים של הרב דוד יצחק אלטשולר, נכדו של ר' דוד טביל, בביתו של הרב חנוך לנח"ט שמואל יוסף וניהל בשכונת "אבן-השושן" בירושלים. הארון היה בשימוש עד למסירתו ביהמ"ש בשנת תשמ"ג לערך (לפני כ-20 שנה).

צריך לזכור שאברהם אבינו היה ענק, "האדם הגדול בענקים"²⁴. מתוך שהקיר את בוראו²⁵ בענקיות של אמונה והכרה, נלמשה ענקיות של מידות (ולא רק של מציאות של אדם טוב). ענקיות מידותיו הטובות היא תוצאה עקיבת ומרעית: המידות מתוך הדבקות. יש אצל אנשים מסוימים תפיסה של "ברוגז" עם רבנו-של-עולם, מתוך-כך "ברוגז" עם הכרית. הם תושבים שזו גבורה, ואין זו אלא ריקנות מדבקות אלהית. לאהוב צדיקים, אין זו ענקיות. לא מגיע "ישר כח" על אהבת אנשים טובים. הגרלות היא לאהוב רשעים²⁶. זה גם תלוי באיכות אהבה זו, כאילו מידה אהבים אותם, האם זו רק אהבה רומנטית בעלמא, או אהבה עד כדי הקרבת נפש. בהקדמת הספר "אבני מילואים" מוכר שיש גדולי ישראל המוסרים את נפשם ואת נשמתם עבור כלל-ישראל, את הצד הרוחני שלהם, את העולם-הכב שלהם²⁷. אברהם אבינו מתוך שאהב את המקום אהב את הבריות, כל הכרית של הכורא. לאהוב רק צדיקים אין זו "הכמה גדולה"

איתם מנייה ק"פ גיאות

כל זה מפני שאהב לחבירו כמו שהוא אוהב את עצמו, וכל זה שראוי לאהוב את חבירו מפני שנברא חבירו בדמותו ובצלמו 20 ומפני שיש להם דמות וצלם אחד הרי בצד זה חבירו הואו עצמו דבר אחד כאשר יש להם צלם אחד לגמרי, והדבר שהוא במעלה העליונה באדם הוא שיהיה לו הצלם הזה בשלימות, וכמו שאמר ו"ל במס' אבות (פ"ג) הביב האדם שנברא בצלם אלהים וכאשר אוהב את חבירו שנברא בצלם אלהים, וזו האהבה הוה צלמו צלם אלהים ולכן הוא אוהב את חבירו כמותו שנברא בצלם אלהים וצלם אחד להם, וכמו שהתבאר לפני זה ויתבאר אחר זה, ודבר זה תכלית התורה שיבנה האדם 21 במעלה זאת העליונה הוא צלם אלהים. ולכן הוה שפיר מה שאמר ואידך פירושה. כי כל התורה כולה פירושה באיהו צד יגיע למדרגה הזאת שיהיו האדם בצלם אלהים לגמרי

ש"רית טהרה מקליטת ריחן עד גן של משיח בו אינו רואה הובה על שום אחד מישראל, ואהבתו לכל אחד מישראל גדולה היא לציון עץ וחקר. רואה הוא את האור הגדול שבנשמתם, את סגולת פארים ואת זיו התשובה החופף עליהם תמיד, את ברכ הקדוש ואת אור השכינה שאינה זזה מהם בכל עת ובכל זמן, בכל דרגה ובכל מקום. ואני ד' השוכן אתם בתוך טומאתם, ובין כך ובין כך בניס אהם לד' אלהיכם. אסדיך ישראל.

אנשים איתם פנין

עיקר חפצי ומגמתי היא ללמד זכות על ישראל, ובייחוד על עם קדוש הושיבים בחצרות / בהר קודש קתה ימינו יתברך, שלא יוצאו עליהם ח"ו לפעו שהם רשעים ועבריינים בכללם. ואין הדבר לפי רוחי ללכת לחטט ולמצוא פשעי ישראל. כי אנא מרעל אהרן קא אחינא. שחטט היא פעולתו והשלום מידו, והאמת טוולתו, וכל ישעו וחפצו היא צפית ישועת גוי קדוש. ורוממו קרנו על הר קדוש. והנה הרבה מאד יצתה באנתו. עז שהעיר קב"ה את רוחו ויכונן את לבבי, ללכת בתומי בדרך-הקודש. הזאת לקדש שם שמים, ולהכב את התורה ולתפודה על הבניות, ולקרב רבים, לתורה ולהרבות עוז ואומץ להחשיבות ע"ה על אדמת קדשו. — ולפניו ביה גלוי בור-לבבי, ויחול-נפשי, לשמו הגדול ועבודתו ית"ש.

נחמיה אהב איתם פנין

11
ג.מ' *תני' ר' יהיה כנגד ר' בנימין דבריה
תורת בן חכם בן רשע בן טיפוש בן שאינו יודע
לשאל' בן חכם כמדו אמר' מה העדת דבריה
והחקי והמשפטים אשר צוה יי' אלהינו
5 אותנו אף אתה אמר' לו 'חזק ד' דרצינו ה' שמות
ממצרים מבית עברם' בן רשע מדו אמר'
מה העבדה הזאת לכם מה הטורה היה שאדם
משרידיו עלינו בכל שנה ושנה מכיון שהוציא
את עצמו מן הכלל אף אתה אמר' לו 'בעבור
10 זה עשה ה' לי' עשה לאותו האיש לא עשה אלו היה אותו האיש במצרים
לא היה ראוי להגאל משם לעולם טיפוש מה אמר' מה זאת אף את למדו
הלכות הפסח שאין מפטירין אדר הפסח אפיקומן שלא יהא עומד מתבורה זו
ונכנס לתבורה אחרי' בן שאינו יודע לשאל את פתו לו תחילה אדר יוסה מתחנא
אמר' כן אם אין רעת בבן אפרו מלמדו: *לע"פ*

12
והיה כתיב אל הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר
יו דבר ושמרם את העבדה הזאת: והיה כתיב אמרו אליכם בניכם מה
יו העבדה הזאת לכם: ואמרם זבח פסח הוא ליהוה אשר פסח על-בתי
בני ישראל במצרים בנפשו את מצרים ואת-בתינו הגי'ל ויקד העם
כה וישחחו: וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה ואהרן לן
כס עשו:
13 (כז) ויקד העם, על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים
שיהיו להם.
ר"ל

14
מדת גדי אלהו
קט
אלהיו יושב בכל מוצאי ש"ק תחת עץ החיים
וכותב זכויותיהם של ישראל. על כל ראוי לכל מי שיש
שיטת של תשובה לרזי תורה, שהיא מדת גלוי אליה
באות דרגא, אפילו אם היא רק בדרך דמיון, או הרגשה, או השגת
השכל האנושי, וק"ו אם עלה בחדש עליו למדרגות יותר גבוהות
שבכל מוצאי ש"ק יעשה גם הוא כמעשיו של אלהיו, ועסק בכוונותיהם
של ישראל, ויכיר בהכרה שכלית ובהשגה בחירה וברורה את
קדושת ישראל, ויקר מלעלה, וידבק עצמו בכללות עם קדוש, עם
ד', וסגולה נחלתו, שאין קץ ותכלית להופעת אור קדשו של כל
יחיד ויחיד שבהם, שגם הריקים שבישראל כל העולם משותף
עליהם, ויש להתרעד ביראת קדושה, מקדושת הנשמה האלהית
העליונה של כל נפש ישראל, ולהיות מלא שוקקת חמדת עולמים
לקדושת רוממות קרן ישראל בכלל, להגלחתו של כל יחיד מישראל
בכל מעשי ידיו, בחומריות וברוחניות, ובכל טוב.
אלהיו, תן ר"ל

15
בנין המקום מרמו נכן חכס שהיה משכיב בתורה
ויש לו הכרה בכבוד מלכותו ית"ש וע"ז מרמו חיבת
המקום וזחל בדרך חכמה שרואה להשיג טעם וחיות
מקדושת מלות התורה וע"ז בל התשובה חין מפטירין
10 החר הססס הפיקומן היטו שהגדים צו חיות הדברי
תורה שלל הפנו מעמו ממנו, וצריך המקום היי
שיש לנו השגה בשכל אנושי בעמס וחיות כבוד
קדושתו ית"ש, ועל שאלת בן הרשע צו התשובה חלו
היי' שם לא הי' נגאל, חלל אחר שחלל חותמו השי"ת
ועשה חותמו לאותו ישראלית מעמה כיון שגם הוא יצדק
מישראל וימול להכונה לא יועיל לו רשעתו להחיל
פניו מכלל ישראל חע"פ שטשה מוטעות והע"פ שחטו
ישראל הוא ויהי לו תיקון גם על מעשיו וע"ז
10 מרמו חיבת ברוך הוא בלשון נכחתי חיבת הוא מרמו
על העתיד שנעלם משכל אנושי, כי חין שום השגה
בשכלנו חיד יוכל הרשע לצוה לידו תיקון חלל השי"ת
שהוא לתעלה מהשכרנו הבטיחנו שלל ידח ממנו דעה
ועל ענין הכס נרמו חיבת ברוך שמתן תורה לעמו
10 ישראל כי ע"י הדברי תורה מוכל להכניס גם בזה
דעת להיות לו השגה קדושתו ית"ש

16
ולכאורה יש להבין צוה רכ' והי'
כי יאמרו אליכם בניכם מה כעבדו הויתם לכם וכו'
ויקד העם וישחחו ופירש"י על בשורת הבנים הלל
זה הוא שאלת בן הרשע ומה זו בשורה שיהי' להם
10 בני רשעים, וגם מה זו בשורה שילדו בניס, זה
יתכן לאיש פרטי הוא בשורה שילדו בניס, חלל לחומה
שלימה הלוא עולם כמנהגו טוב: שמשפחה נשים ושלידים
צנים, חן עיקר הגבורה הי' להם שאף הבנים רשעים
10 שילדו להם לא ידחו מכלל ישראל לעולם כמ"ש צוה"ק
(ח"א נ"ח) כהו ועמך כלם לדיקס זהה כחם
מידין חיות כבו בישראל וכו' חלל הכי סוף וכו' וכו'
התגורו עהלו צהלי מולקת עבד דקוב"ס דכ' ודוק
יש"ע כיון דחללו צהלי מולקת דנדיה ודלוי כלם
דיקס וכו' לעולם ישו חיד
10 ורק בדורשי רשעים חמרו שיש להם
חלוצים ממחמת שם מורע ישראל והע"פ שחטו ישראל
הוא ולא ידח ממנו דעה, ועל הכשורה כו' היו שמהם
ופו"ק ויקד העם וישחחו על בשורת הפרע
שהוכנת להם שיהי' לרשע קדושת ישראל לעולם.

17
רשע מה הוא אומר וכו'. הרשע אין לו שום מושג
במצות אפי' לאחר הכניסה לארץ ישראל, ולכן הוא שואל מה
העבודה הזאת לכם. מי שהוא בארץ ישראל ואינו מבין
ערכן של המצות - רשע הוא. ואף אתה הקהה את שניו ואמר
5 לו - אילו היה שם לא היה נגאל, אילו היה שם במצרים הי' מת
בשלת ימי אפילה ולא הי' נגאל, אבל אחרי שיצא ממצרים ונכנס
לארץ ישראל, אינו יכול בשום אופן להתק מכלל ישראל, בעל כרחו
הוא נגאל וסופו לחזור בתשובה. וזאת היתה השמחה על בשורת הבנים
בארץ ישראל (עין רשי' שמות י"ב כ"ז) *לע"פ ר"ל*
18
צריך אדם להיות מקבץ תמיד עם תמצית הטוב האלהי המקבץ בש"ש
השקמה של גנות ישראל פלה, ובהוא הוא זוכה להשקבה. כי תמיד
יגלו נגד עיניו גרונותיו וחסדיו, שהם גובעים ממקור ההתנברות,
שהתנבך לאמה האלהית, שהיא צור חצב ומקור כל הטוב שבו. אל
5 יקהל מלהיות מקבץ עם שרש נשמת האמה פלה, אף על-פי
שהסתעפות הענפים הפרטיים נמצאים גם כן רשעים וגסים, אין
זה מקבץ במקומה את האור הטוב האלהי של פליתיה, וניצוץ נשמת
אלוה שרי הוא גם בכל הנפשות הפרטיות היותר נפולות.
לע"פ ר"ל

19
כ"י ראה חמור שנתן... הוא רמו אל האומרות, ההשתעבודת לחומריות
שהיא סוג חולשה הכביאה לרשעות. מתוך-כך מגיעים למצב של 'רובץ תחת
משאו', במקום המצב הנורמלי של צבור, שהוא רמו לפי הקדמונים - יש
5 המייחסים אותו לאר"י - לסדר החברתי 'צדיקים, בינונים, ורשעים'. הרשעים
הם גובעים חלק של כלל-ישראל, אבל במצב נורמלי הצדיקים הם למעלה, ואז גם
ניתן לסבול מציות של רשעים, אבל לעצמים מופיעה הסכנות נוראה שבה
הרשעים הם למעלה ואז הצבור 'רובץ' כ"י ראה חמור שנתן רבץ', או יש
חשק לברות, חס ושלום! 'לא תבל להתעלם'! אין שום אפשרות לברות.
זאת המדינה שלנו, זאת ממשלתנו, 'וחדלת מעוב לוי' חלילה וחס. לא קיימת
10 אפשרות כזו. אולי יש אנשים שהיו רוצים להפטר ממנה - אנו לא ניתן להם
את 'נחת הרוח' הזו; לא ניפטר, לא נברת, ולא נעוב. אנו נעוד: 'עזוב תעוב
עמו'. אנו ביחד עם כלל-ישראל, על אף כל הצרות. יש הרבה צרות, וגם צרות
מכפרים, אבל אנו שייכים לכלל-ישראל על אף כל הסיכוכים, אנו אומרים: 'אני
15 מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח, ואף על פי שיתממה, עם כל זה אהיה
ענין שבנינו בין יהודים, ונמצא דרך לתיקון'. אנו נסבול קצת ואחרים יסבלו
קצת, וכמשך הזמן הדבר יסתדר. אבל בשלמות הארץ, יהודה ושומרון, גולן
יריחו, יש לנו עסק עם גוים, לכן צריך לעמוד בכל תוקף, במסירות-נפש
20 ובתקיפות, 'אין שלום לרשעים'! גם בנינים שבינינו אין הכוונה לפשרות,
אלא שתימצא בהדרגה הבנה הדדית מתוך אהבה ואחווה, שלום ובענות.